

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДСТРОЧЕННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ, ПРИМИРЕННЯ ЗЛОЧИНЦЯ ТА ПОТЕРПІЛОГО, ДІЯЛЬНОГО КАЯТТЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ НІМЕЧЧИНИ

Положення щодо винесення покарання визначається Кримінальним кодексом Німеччини (StGB) – (далі КК Німеччини). За змістом § 46 вказаного кодексу принципами винесення покарання є наступне. Підставою для призначення покарання є вина. Варто враховувати вплив покарання на подальше життя правопорушника в суспільстві. Суд, даючи оцінку, зважає обставини, які говорять за та проти винного, та бере до уваги таке: мотиви та цілі кривдника, особливо расистські, ксенофобські, антисемітські, гендерні, сексуальної орієнтації чи інші нелюдські мотиви; ставлення, яке випливає з правочину, і воля, використана в акті; ступінь порушення обов'язків; вид виконання та відповідальні наслідки діяння; попереднє життя злочинця, а також його особисті та економічні обставини; його поведінка після злочину, особливо його намагання відшкодувати збитки, а також зусилля винного досягти мирової угоди з потерпілою стороною [1].

Відстрочення покарання передбачається § 56 КК Німеччини. Якщо призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше одного року, суд призупиняє виконання вироку з випробуванням, якщо очікується, що засуджений уже використає вирок як попередження і не зробить цього у майбутньому навіть без впливу каральної системи будуть вчиняти більше злочинів. Зокрема повинні бути враховані особистість засудженого, його минуле життя, обставини вчинення ним злочину, його поведінка після злочину, умови його життя та наслідки, яких можна очікувати від відсторонення. Згідно з вказаними умовами, суд також може призупинити виконання більш тривалого ув'язнення, яке не перевищує двох років з випробувальним терміном, якщо після загальної оцінки правопорушення та особистості засудженої особи існують особливі обставини. У рішенні також має бути враховано зусилля засудженого щодо відшкодування шкоди, завданої злочинцем. Якщо вирок засуджено до позбавлення волі строком не менше шести місяців, виконання не призупиняється, якщо цього вимагає захист правової системи. Відстрочка покарання не може бути обмежена частиною вироку (не виключено з урахуванням попереднього ув'язнення чи іншого позбавлення волі).

Звільнення від покарання визначено § 56g КК Німеччини. Якщо суд не скасовує відстрочку виконання покарання, він призначає покарання після закінчення іспитового строку. Суд може скасувати покарання, якщо засуджений протягом іспитового строку засуджений до позбавлення волі на строк не менше шести місяців за умисний злочин. Скасування допускається лише протягом одного року після закінчення іспитового терміну та через шість місяців після того, як вирок стане остаточним.

Особливі законодавчі пом'якшувальні фактори визначаються § 49 КК Німеччини. Якщо згідно з цим положенням передбачено або дозволено пом'якшення, до пом'якшення застосовують наступне. Довічне позбавлення волі замінюється позбавленням волі на строк не менше трьох років. У разі дострокового тюремного ув'язнення може бути призначено максимум три чверті загрожуваного максимального покарання. У разі штрафу те саме стосується максимальної кількості денних норм. Збільшений мінімальний термін позбавлення волі зменшено: у разі мінімум десяти або п'яти років до двох років; у разі мінімум від трьох або двох років до шести місяців; у разі мінімум від одного року до трьох місяців; в іншому випадку до законного мінімуму. Якщо суду дозволено пом'якшити покарання на власний розсуд відповідно до закону, який посилається на це положення, він може зменшити загрожуване покарання до встановленого законом мінімуму або призначити штраф замість тюремного ув'язнення.

Примирення злочинця та потерпілого, відшкодування збитків передбачено § 46a КК Німеччини. Злочинець зробив, намагаючись досягти мирової угоди з потерпілою стороною (угода між злочинцем і потерпілим), загладив повністю або в значній частині свій злочин або серйозно прагне загладити; у випадку, коли відшкодування шкоди вимагало значних особистих внесків або особистих жертв, відшкодовує потерпілому повністю або в значній частині, суд може пом'якшити покарання відповідно до частини 1 § 49 або, якщо було призначено не більше покарання, ніж позбавлення волі на строк до одного року або штраф у розмірі до трьохсот шістдесяти денних ставок, скасувати покарання.

Діяльне каяття передбачено за певних обставин за злочини: державна зрада, небезпечні для суспільства, зокрема: підпал; зловживання іонізуючим випромінюванням; несанкціоноване поводження з відходами; небезпечне втручання в дорожній, залізничний, морський та повітряний рух; напади на повітряний і морський транспорт тощо.

Враховуючи воєнний стан в Україні, введений Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 (зі змінами) із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року на підставі пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», питання державної зради відіграє ключову роль у забезпеченні державності [2–4].

Стаття 111 Кримінального кодексу України передбачає положення щодо державної зради. Так, державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, – карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна. Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання [5].

Разом з тим § 81 – 83a КК Німеччини регламентує відповідальність за державну зраду (державну зраду федерального уряду, державну зраду країни, підготовку зрадницького починання, визначивши умови діяльного каяття).

Особа, яка вчиняє державну зраду федерального уряду силою або загрозою застосування сили, може зашкодити існуванню Федеративної Республіки Німеччина або може змінити конституційний лад, заснований на Основному законі Федеративної Республіки Німеччина, – караються довічним позбавленням волі або позбавленням волі на строк не менше десяти років. У менш тяжких випадках покаранням є позбавлення волі на строк від одного до десяти років (§ 81 КК Німеччини).

Особа, яка вчиняє державну зраду країни силою або загрозою застосування сили, може включити територію держави повністю або частково до іншої землі Федеративної Республіки Німеччина або відокремити від неї частину держави, або може змінювати конституційний лад на основі конституції країни, – карається позбавленням волі на строк від одного до десяти років. У менш тяжких випадках покаранням є позбавлення волі на строк від шести місяців до п'яти років (§ 82 КК Німеччини).

Будь-яка особа, яка готує конкретну зрадницьку операцію проти федерального уряду, карається позбавленням волі на строк від одного до десяти років, а в менш тяжких випадках – позбавленням волі на строк від одного до п'яти років. Кожен, хто готує конкретну зрадницьку операцію проти країни, карається позбавленням волі на строк від трьох місяців до п'яти років (§ 83 КК Німеччини «Підготовка зрадницького починання»).

Діяльне каяття за державну зраду врегульовано § 83a КК Німеччини. У випадках, передбачених § 81, 82 КК Німеччини (державна зрада федерального уряду, державна зрада країни), суд може на власний розсуд пом'якшити покарання (частина 2 § 49 КК Німеччини) або зняти покарання

відповідно до цих положень, якщо злочинець добровільно відмовляється від подальшого виконання злочину та один із них усвідомлює небезпеку того, що інші продовжуватимуть виконувати справу, уникає її чи значно зменшує її, або якщо він добровільно перешкоджає завершенню дії. У випадках, зазначених у § 83 КК Німеччини (підготовка зрадницького починання), суд може діяти відповідно до частини першої, якщо злочинець добровільно відмовляється від свого плану та запобігає або значно зменшує небезпеку, спричинену та визнану ним, що інші продовжуватимуть готувати захід або здійснити його, або якщо він добровільно перешкоджає завершенню дії. Якщо виявлену небезпеку усунуто або значно зменшено або доведено до кінця злочину без будь-яких дій з боку винного, достатньо його добровільних і серйозних зусиль для досягнення цієї мети.

Висновки. За законодавством Німеччини функціонують інститути звільнення від покарання, примирення злочинця та потерпілого, діяльного каяття, що за своєю суттю схожі на принцип дії відповідних норм у Кримінальному кодексі України. При цьому питання відстрочення покарання, що передбачене КК Німеччини, потребує додаткового дослідження з урахуванням міжнародного досвіду та, як наслідок, ширшого висвітлення з метою можливого вдосконалення кримінального законодавства України. Щодо державної зради, то приписи кодексів України та Німеччини дещо схожі у розумінні звільнення від кримінальної відповідальності/зняття покарання. Водночас КК Німеччини чітко врегулював правила зняття покарання у випадку діяльного каяття за державну зраду.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс Німеччини. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України № 64/2022. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 04.04.2024).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 04.04.2024).
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 04.04.2024).
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.04.2024).

Ключові слова: звільнення від покарання, зняття покарання, відстрочення покарання, примирення злочинця та потерпілого, відшкодування збитків, діяльне каяття

Keywords: exemption from punishment, removal of punishment, postponement of punishment, reconciliation of the criminal and the victim, compensation for damages, active remorse

Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент, адвокат*

МЕДИЧНИЙ ПРАЦІВНИК ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

«Медичний працівник – лікар або інша особа, яка у встановленому законодавством порядку здобула медичну освіту, відповідає встановленим кваліфікаційним вимогам, працює у закладі охорони здоров'я або як самостійний суб'єкт підприємницької діяльності;», – таке визначення дається в Законі України «Основні засади діяльності у сфері охорони здоров'я» [1].